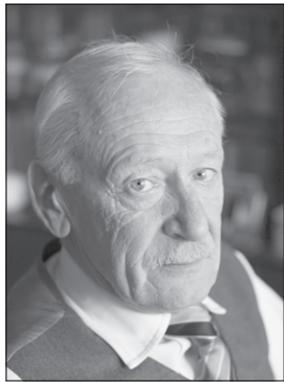

GYVIEJI ARCHYVAI

Senajai Varėnai – 600 metų

Prof. dr. Stasys Vėlyvis

vardas buvo suteiktas 1976 metais. Nuo 1974 metų rugsėjo mėnesio iki 1975 birželio – Sorbonos universiteto stažuotojas. 1986-1987, 1989-1991 metais – Civilinės teisės ir proceso katedros vedėjas. Nuo 1988 m. spalio 10 d. iki 1988 m. rugsėjo 2d. – Luandos universiteto (Angolos Liaudies Respublika) Teisės fakulteto Civilinės teisės katedros profesorius.

Mokslinių interesų sritys: civilinė ir civilinio proceso teisė, romėnų privatinė teisė. Pirmoji S. Vėlyvio mokslinė publikacija buvo paskelbta 1966 metais tuometinio Leningrado universiteto mokslo leidinyje. Straipsnyje analizuoti klausimai, susiję su mokslinėmis teisinių praktikos problemomis. Vėliau paskelbtuose straipsniuose S. Vėlyvis gvildino teorines ir praktines problemas, kurios pasitaikydavo nagrinėjant bylas teismuose dėl piliečių pripažinimo nežinia kur esančiais ir paskelbimo mirusiais. (Bylų dėl piliečių pripažinimo nežinia kur esančiais ir paskelbimo mirusiais nagrinėjimas liaudies teismuose. *Socialistinė teisė*, 1969, Nr. 3, p. 33-39) Nuosekliai nagrinėjo civilinio proceso teisės problemas (Kai kurie civilinio proceso veiksniai klausimai. *Teisė*, 1972, t.X, p. 57-68). Keletą straipsnių S. Vėlyvis paskyrė bylų civiliniame procese tapatinimo problemai (Ieškinių

bylų tapatinimas tarybiniam civiliniame procese *Teisė*, 1973, t. XII, p. 91-100; Dėl procesinių pasekmių, esant tapatinčiai bylai teisme. *Teisė*, 1976, t.XIII, p. 57-65). Vėliau S. Vėlyvis perėjo prie bendresnio pobūdžio problemų: 1973 m. vykusioje konferencijoje skaitė pranešimą apie civilinio proceso mokslo raidą Lietuvoje, analizavo civilinių bylų sprendimo išankstinę neteisminę tvarką, nagrinėjo atsakovo teisių užtikrinimo problemas civiliniame procese, teisės į teisminę gynybą problemas.

Naujos galimybės ir prielaidos įvairiapusiškai teisei veiklai atsirado, kai buvo atkurta Lietuvos Respublika, t.y. po 1990 m. kovo 11-osios. 1990 m. liepos 18 d. Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo Prezidiumas patvirtino darbo grupes ir jų vadovus kodeksams rengti. Civilinio proceso kodekso projekto rengimo darbo grupės vadovu buvo paskirtas Stasys Vėlyvis.

S. Vėlyvis dalyvo rengiant teisės aktus, susijusius su ūkinės veiklos teisiniu reguliavimu, privatinės teisės institutų atkūrimu ir daugelį kitų. Dirbdamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos Juridinio skyriaus vyr. konsultantu rengė išvadas dėl daugelio įstatymo iniciatyvų.

1991 m. dirbdamas LR Vyriausybės aparato ūkio Mechanizmo skyriuje referentu, o

vėliau Privatizavimo skyriaus vedėjo pavaduotoju ir Privatizavimo komisijos nariu, rengė daugelio įstatymų ir poįstatyminių turto privatizavimo teisinių aktų projektus.

Nuo 1992 m. iki 2002 m. kovo mėnesio dirbo LR Taupomojo banko vyriausiuoju juriskonsultu, Turto banko valdybos nariu, departamento direktoriumi, tuometinio Lietuvos žemės ūkio banko valdybos pirmininko pavaduotoju, derindamas darbą banke su pedagoginiu darbu universitete.

Privatizavus Lietuvos žemės ūkio banką, S. Vėlyvis išėjo į pensiją, bet nuo 2002 m. rugsėjo mėnesio grįžo į pedagoginį darbą ir nuo 2002 m. rugsėjo 2 d. pradėjo dirbti docentu, o vėliau profesoriumi tuometinio Lietuvos teisės universiteto Civilinio proceso katedroje, o 2006 metais paskiriamas šios katedros vedėju. Nuo 2006 jis buvo Pretendentų į teisėjus egzaminų komisijos narys, Vyriausios tarnybinės etikos komisijos narys, Notarų kvalifikacinių egzaminų komisijos narys.

Pradėjęs dirbti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultete, S. Vėlyvis vėl aktyviau ėmėsi mokslinės veiklos: straipsniuose atskleidė teisės kryptis į teismą bendrąsias sąlygas (Vėlyvis S.; Abromavičienė G. Kai kurios teisės kryptis į teismą bendrosios sąlygos. *Jurisprudencija*, 2006, t.2(80),

nagrinėjo dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimą 1988-1992 metais (Vėlyvis S.; Šadžius H. Dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimas tautinio atgimimo ir pirmaisiais nepriklausomybės atkūrimo metais (1988-1992). *Jurisprudencija*, 2005, t. 69 (61) ir kt. Taip pat skaitė pranešimus tarptautinėse konferencijose bei sklebė straipsnius civilinio proceso mokslo aktualijų klausimais užsienio leidiniuose.

Beje, reikėtų paminėti ir tai, kad prof. S. Vėlyvio mokslinių interesų zonoje jau daug metų yra romėnų teisė. „Neįsivaizduoju architekto, kuris neišmąnytų romėnų architektūros, o teisininko – kuris nežinotų romėnų teisės pagrindų. Visi pagrindiniai šiuolaikinės civilinės teisės institutai atsirado ir išsivystė įtakoti romėnų privatinės teisės“, – sakė S. Vėlyvis viename interviu. Dar 1988 metais paskelbė pirmąją publikaciją, kurioje supažindino su romėnų teisės istorine reikšme ir romėnų privatinės teisės samprata (Vėlyvis S. *Romėnai ir teisė. Teisė – visuomeninė vertybė. Teisės etudai*. Vilnius, 1988). Kartu su kitais autoriais išleido kelias laidas romėnų teisės vadovėlių, paskelbė reikšmingų mokslinių publikacijų.

Stasys Vėlyvis – vadovėlių „Tarybinė civilinio proceso teisė“ (1983), „Tarybinė civilinė teisė“ (t. 1, 1975 ir t. 2 1988), „Romėnų teisė“ (1996 ir 1999) ir mokymo priemonės „XII lentelių įstatymai ir jų komentaras“ (2007) bendraautorius.

Stasys Vėlyvis aktyviai daly-

vauja visuomeniniame gyvenime. Jis – visuomeninio sambūrio „Patirtis“ narys. Profesorius nenutraukia ryšio ir su gimtine: Senosios Varėnos mokyklai dovanuoja du kompiuterius, šv. Arkangelo Mykolo bažnyčiai dovanuoja 27 dailininko I. I. Safonovo paveikslus. „Aš, Stasys Vėlyvis, didžiai gerbdamas ir mylėdamas savo gimtinės žmones bei reikšdamas Jiems didžią pagarbą, artėjančiųjų dutiktantųjų metų progą dovanuoju Jums dvidešimt septynis nutapytus dailininko Safonovo paveikslus“, – rašo S. Vėlyvis Dovanavimo sutartyje. Taip pat aukojo pinigus bažnyčios vitražui bei šarvojimo salei įrengti

Stasys Vėlyvis – filmo „Senoji Varėna“ iniciatorius ir rėmėjas. Dalyvavo susitikime su šio filmo kūrybine grupe Senosios Varėnos A. Ryliško vidurinėje mokykloje. Susitikimo metu profesorius pasakojo apie savo gimtinę, kaip pats apakė „pirmąją Varėną“, bei už filmo kadro likusias kai kurias net ir labai svarbias kaimo istorijos detales, pavyzdžiui, neparodytą 1941-1944 metų laikotarpį. Profesorius S. Vėlyvis nuomone, „filmas galėjo būti ir geresnis, bet kas nepadarėta šiandien, tą visada galima padaryti rytoj“.

Profesorius S. Vėlyvis yra Senosios Varėnos 600 metų jubiliejaus rengimo organizavimo komiteto narys. Dalyvavo renginyje, skirtame Senosios Varėnos 600 metų jubiliejui paminėti.

Parengė
Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios
bibliotekos bibliografe

Dainos šildė ir kėlė

Kada tik atsivėrė „Sušaudytas dainas“, vis prisimenu seniai Anapilin išėjusias rozalijas, katres, antoses, mano vaikystėje traukusias šias graudžias dainas. Pačios vyriausios moterys buvo atėjusios iš kito XIX a. ir prisiminė carus, revoliucijas, bolševikus... Mat per Didįjį karą buvo išbėgusios į Rusiją. Ir žiemas vakarais, sėdėdamos prie kuodelio, pasakodavo apie bolševikų perversmą, po to prasidėjusias žudynes, badą, ligas...

Skaitau ir, atrodo, stovėdamas sode lyje po palinkusia obelimi, girdžiu, kaip, sugrėbusios šieną, dainuoja:

*Surinki gėles iš darželio,
Surink iš pievų jas –
Surinki lig vienam žiedelį,
Rasotas ir gražias.*

*Nunešk ant kapo partizano,
Sūnelio Lietuvos,
Kad aukštas kapas neužželtų –
Žydėtų visados.*

Tos dainos gimė iš pasipriešinimo sovietinei okupacijai. Jas kūrė daug žmonių: vienų išliko tik slapyvardžiai, kitų – pavardės ir vardai, bet nemažai kūrėjų nugrimzdė ir nežinia. Jie dar labai jauni, net nespėję atsiskleisti kaip poetai, paguldė galvas už Tėvynę ir liko nežinomi. Tik partizanuose žuvę Diana Glemžaitė ir Bronius Krivickas, Lietuvai iškovojus nepriklausomybę, atėjo su savo knygomis: „Mes mokėsime numirti“ (1994), „Raštai“ (1999). Skaitai ir suvoki, kokių gabijų poetų, rašytojų gyvybes nutraukė okupantų kulkos. Toks ryškus jaunatviškas talentas žadėjo puikią literatūrinę ateitį. Ir ne tik jiems. Daug gabijų jaunuolių žuvo kovodami miškuose, mirė nukankinti lageriuose. Kas dabar juos suskaičiuos, prisimins... Bet ant Tėvynės aukuro sudegintas talentas neprazūvo. Mus žavi ir jaudina jaunatviški eilėraščiai, rašyti partizanų žeminėse, miškuose ant kelmo...

Šioje knygoje daug dainų skirta Kalniškės, Merkinės, Varčios, Melnyčios, Trako ir kitiems mūšiams atminti. Dar daugiau jų sudėta žuvusiems partizanams pagerbti. Dainose minima geroakai per šimtą partizanų pavardžių ir slapyvardžių.

*Klonis miega prie sienos sukniubęs,
Prie jo kojų suklupto Genys,
Tyliai nulenkę galvą Aguona –
Nei šeimos, nei draugų nematys.*

Skaitau dainas, vartau knygą, ir iš jos puslapių padvelkia partizanų epochos dvasia, prisiminimai nuneša į praėjusio amžiaus vidurį, nuo šūvių apkurtusius laukus ir miškus.

Šios dainos – tai brangiausi mano vaikystės ir jaunystės prisiminimai, tikros istorijos ir patriotizmo pamokos, neleidusios išblėsti paskutinei vilties kibirkštei niūriais socializmo metais. Jas nešiau iš klasės į klasę, vežiausi 1963 metų lapkritį vežamas trejmeis metams į rekrūtus Užbaikalėn ir, net užkimeš atvirame sunkvežimyje, su lydinčiais draugais plėšiau:

*Aš nemėgstu skarulio raudono,
Penkiakampės žvaigždės kruvinos
Ir jau niekad, niekad neužmiršiu
Tos trispalvės vėliavos tautos*

Tada mane, ką tik plikai nukirptą rekrūtą, stovintį su automatu ant Selingos kranto ir saugantį ramų buriatų miegą, dar ketvirtis amžiaus skyrė nuo Atgimimo. Sargyboje vienatvės valandą dažnai prisimindavau tas dainas, niūniuodavau atmintin įstrigusius posmus:

*Ten, prie kelio vingių, prie pušų žalių,
Tavo sesė ėjo raut gelsvų linų,
Vasara prabėgo – lyg nebuvo jos,
Taip ir tavo sesė dainų nedainuos.*

Ir per Sibiro taigą su pažįstama melodija atplaukdavo okupuotos Tėvynės dvasia, blykstelėdavo tautos atminties kibirkštėlė. Lyg ašaka gerklėje įstrigo sovietinio kareivio priesaikos žodžiai: „...Negalėdamas kraujo ir gyvybės, ginsiu savo socialistinę tėvynę...“ Su automatu ant krūtinės, stovėdamas prie svetimos valstybės vėliavos, iš atverstos knygos lyg žirnius į sieną bėriau tos man prievarta primestos priesaikos žodžius. O į širdį beldėsi partizanų dainos eilutė: „Už brangią žemę Lietuvos negaila gyvybės jaunos“ Kirbėjo mintyse šie žodžiai ir, rodos, kvietė atlikti pareigą Tėvynei Lietuvai. Prisiminiau bažnytikaimio aikštėje nudrėbtus partizanų kūnus ir didžiavausi žmonėmis, paukujusiais savo jaunystę už mūsų laisvę ir nepriklausomybę.

Netikros vertybės niekada neprigija ir nepasiekia sielos gelmių. Nei didžioji socialistinė tėvynė, nei imperinė armija nekėlė pasididžiavimo pavergtų šalių žmonėms. Bet mes, rekrūtai, buvom priversti trejus metus rikiuotėje dainuoti: „Nesakrušimajai i legendarnajai, bojach paznavšaja radost pobeđ, tebe liubimajai radnaja armija, šliot naša rodina pesniu privet...“

Liaudis ir tikri mūsų poetai nekūrė dainų nei apie istrebitėlius, vėliau pervadintus liaudies gynėjais, nei apie „didžiausią vaikų draugą“ Staliną, nei... Tiesa, nemažai sovietinės Lietuvos rašytojų pagal raudonos pasiutpolkės muziką eilavo: „Išvadavo tėviskėlę draugo Stalino kariai...“. Bet šie žodžiai skambėjo daugiausia tik iš oficialių tribūnų. Visi suprato, kad tai melas.

Užgrobti nepriklausomą demokratinę valstybę yra okupacija, o ne išvadavimas. Sovietinėje literatūroje su pasimėgavimu būdavo aprašinėjama tai, ko nebuvo, arba buvo ne taip, kaip aprašinėjama. Mano gimtajame kaime žmonės dainavo šitaip:

*Sėdi Stalinas ant mėšlyno,
Renka utėles iš klyno,
Katros riebos – į mėšlyną,
Kurios kūdos – vėl į klyną.*

Panašios dainuškos skambėdavo ir apie stribus. Iš kaimo žmonių lūpų neteko girdėti nė vienos dainos, aukštinančios stribų žygdarbius. Liaudis persidavėlių nemėgo, nekentė, su paniekia žiūrėjo į driskių valdžią ir pašiepė ją remiančius:

*Eina skrebas, klumpės krypta,
ant banditų labai pyksta,
jei kas plutą duonos duotų,
šuniui šikną išbučiuotų.*

Mat bolševikai stribams atlyginimų nemokėjo. Okupacinė valdžia gerai suprato, kad alkanas šuo piktesnis. Taigi, pasidavusiais šunimis juos laikė ne tik Lietuvos žmonės, bet ir patys okupantai, kuriems stribai ir nuėjo tarnauti.

A. Jurgaitienė „Sušaudytų dainų“ knygos išangoje rašo: „Prisikelia šios dainos kaip žolė iš po akmenų“. Skaitau ir nenoriu sutikti su tuo, „prisikelia“. Man atrodo, kad per visą sovietmetį partizanų ir tremtinių dainos nebuvo užmirštos. Dauguma Lietuvos žmonių jas žinojo, mokėjo atmintinai ir įvairiomis progomis padainuodavo. O kiek prisimenu šios dainos vis skambėdavo kaimo vakarėliuose, pievose, laukuose... Mes, karo metais gimę, partizaninio karo vaikai, augom ir brenom klausydamiesi šitų dainų ir automatų muzikos. Partizaninių kovų verpetai nuo mažų dienų įsuko mus, ir niekada nelikome abejingi. Prisimenu, antroje klasėje per pertraukas gyvai aptarinėjome, kaip keliolikos enkavedistų ir stribų apsupti bunkeryje du partizanai metė granatą ir pabėgo. Su pasididžiavimu aiškinom vienas kitam iš vyresniųjų nusiklausytus neseniai įvykusio susišaudymo epizodus. Netgi pats mėgstamiausias vaikystės žaidimas buvo „Partizanai ir stribai“. Žinoma, žaisdavom ir skinukuą, ir kvadratą, jeigu atsiradavo kamuolys, bet šis buvo maloniausias. Pradžios mokykloje per pertraukas lakstydavom po krūmus, griovius, slėpdavomės už akmenų... Netekęs kantrybės mokytojas, pavėlavusius pamokan, statydavo į kampą. Bet vėl skambutis pertraukai, ir vėl narsiai kariaujam su „stribais...“

Nors mano alkaną pokario vaikystę graudžiomis dainomis šildžiusios moterys jau prieš keliolika metų cinkuotuose karstuose parvažiavo iš igarkų ir vorkutų, bet vis atrodo, stovi jos prie gimtojo namo slenkščio ir tiesia ranką paglostyti mano galvą.

Jonas STALIULIONIS